

ŠIAURIEJI ATSIVERIMAI

Krašto kultūros, istorijos laikraštis

1999 m. vasaris Nr. 1.

Leidėju žodis

Esam gilę po šiaurės žvaigžde, lėmusia mums šiaurietiškai uždarą būdą – sunkiai veriam pasaulio akims savosios sielos ir savo krašto duris. Už jų – penki šimtmečiai praeities, lydimos giliųjų geniūs loci – vietas dvasios versmių, maitinusiu ir tebemaitinančiu mūsų esybės medži. Karts nuo karto šiame krašte atsiveria žemės akivarai, smegduobėmis įvardinti, dar dažniau čia atsiveria žmogaus dvasios, istorijos dvasios blykstelėjimai, nuskaldrinantys ir visos Lietuvos dangų. Atsiveria ir lieka pamirštai, skaudžiai, maldaujančiai tylai.

1997 –aisiais, Pasvaliui pradėjus skaičiuoti antrąją tūkstantmečio puse nuo pirmojo jo paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose, kaip išganingą išsviadavimo iš tos tylos ženkla, į rankas paėmėme ilgai lauktas šiaurės krašto egzistencijos grožį liudijančias knygas. Mindami tolyn jų pradėtajį sunkaus éjimo kelią ir paklusdami įsakmiam laiko balsui – nuolat atverti senųjų amžių ir netolimos praeities prisiminimus, idant jie rastų gyvą atbalsį mūsų sielose, ryžtamés įteikti pirmajį ménraščio numerį. Ryžtamés stokodami sugebėjimų, išminties, supratimo, tik žinodami, kad privalome išsaugoti savo dvasios namus. O išsaugojimas juk yra kūryba, kuri niekada negali būti lengva. Pirmajame ménraščio numeryje gal nerasyte to labai svarbaus, labai būtino, labai geidžiamo Jūsų širdžiai ir protui. Čia Jus pasitiks gal nelabai supratinčiai išrikuoti krašto istorijos, kultūros puslapiai, politinio žodžio prierašai, čia dvelktelės praeities ir dabarties susiglaudimas. Atlaidžiai priimkite pirmuosius atsivérimus – tikimės augti – išmintimi ir gilumu, bet augti tik tuomet, jei Jūs visi ateisit į pagalbą. Nuoširdžiai dėkojame Jums, kurie jau dabar esate su mumis.

Poës Liūnės Sutemos atsiustoje vienoje Mariaus Katiliškio knygoje jos ranka įrašyta: "Ši knyga grįžta į Pasvalio biblioteką Mariaus užrašyta mano tévams". Ši įraša, suteikdamis platesnę prasmę ir norėtumė pasirinkti ménraščio moto – susigrąžiname tą dvasios turta, kuris likimo sprendimu teisėtai buvo užrašytas Pasvalio žemei – mūsų šiaurės žemei.

M. Katiliškio bibliotekos darbuotojų vardu
Vitalija KAZILIONYTĖ

Pasvalio rajono mero žodis

Vido DULKĖS nuotr.

Veneris 11-ay... Tėbuvos iš vaizų įq. dievyz an-

traukiamu slėtinagai. Kas kina – tai tiek apmato toksa-

mentas, kuris neįrodo gyvenimo, minčių būrų tiliausis,

laikus – tai žmonas iš aukščiausiai balytės ištraigtas tėvai,

bei griežiai iš nėles. T. Tuo?

Dabuvi žmonai iš ydinės bėtė tėv, kai jauko tru-

nius laikus ydinės bėtė savo mūtynė, saur dėl laukos.

Laikas iš pavidū, o ne laikas iš anakardijos. Nor tėv, kai

jaučia bėdantį žmonių 11-ay – dabuvi Republikos Republikos

augštis diena – ypač iš teninėje apie tėv, kur pinaudžiama

ydi laukos iš laukos.

Dabu... Žiū panaudoti iš rūbės naujų laukų, kuris

laikas iš aukščiausiai. Pasvalio žmonas. Tėbuvos ištraigtas

balytės Tėbuvos, kai iš bėdantį išlaiko, kai ypač

augštis, o kai iš aukščiausiai apie naujų Pasvalio bėdų išlaiko.

Kazilionytė

2 p.-**Atsišaukimas**
į politinę
sąžinę**9 p. -****Egzilės**
sugrįžimai**3 - 4 p. -****Politika ir**
moralė**10-11 p. -****Tėviškė,**
iš bibliotekos
archyvų**5 - 6 - 7 - 8 p. -****Istorija****12 p. -****Nūdienos**
kūryba

POLITIKOS PRIERAŠAI. POLITIKA IR MORALĖ.

Mūsų krašietis dovydiškis Julijonas Būtėnas, vienas iškiliausių prieškario Lietuvos žurnalistų tarptautininkų, dr. Vytauto A. Dambravos žodžiais tariant – žymiausias rezistencijos autoritetas, matydamas išėivijos politikos negatyvius reiškinius, kartu su prof. Juozu Brazaiciu paskelbė šukį "Grąžinkime moralę į politiką". Tą šukį jis paliudijo pačia aukščiausia kaina – savo gyvybės auka. 1951 m. jau slopstant partizanų pasipriešinimui, rinkosi Tėvynę – iš laisvųjų Vakarų grįžti pas savo kovojančius brolius.

Cia spausdinamas jo rašys (publikuotas žurnale "I laisvę", 1953 Nr. 1), 1992, Nr. 14 nėra praradęs savo aktualumo ir šandien.

Julijonas Būtėnas

Atsišaukimas į politinę sažinę

Jeigu audringame vandenynę jūrininkas yra visiškas gamtos nuostatų vergas ir daugį daugiausia tegali sumanai manevruoti, tai socialinėje audroje žmogus pats ligi tam tikro laipsnio gali samoningu nulemti vyksmo logiką. Bet tam reikalinga revoliucinių užsimojimų ir plieninės valios vienydys. Šiandien tokį užsimojimą ir tokios valios žmonija yra reikalinga, galima sakyti, vien savo egzistencijai išlaikyti. Žmogaus intelektualinis geniuviškumas yra išveržę į kosminį jėgų paslaptis. Tos jėgos paklūsta į valią. Bet apvaldės jėgas, glūdinčias medžiagoje, žmogus, siaubo apimtas, pamatė nesas apvaldės griaunamųjų pradų savyje. Fataliniškių dienų klausimas, ar atominė energija bus panaudota kūrybai ar naikinimui, yra pripažinimas, kad žmogaus etinės bei moralinės asmenybės pažanga yra tragiškai atsiliskusi nuo jo intelektualinio geniuviškumo.

Šiandien tatai jau nebéra moralistų ar kultūros filosofų graudėjimas. Tatai yra už tautų, už valstybių ir už pasaulio likimą atsakingų politikų, diplomatų ir karių konstatavimas. Kartu tai yra įsakymas iparcigojimas visiems, nenustojusiemems natūralaus visuomeninės atsakomybės jausmo. Išsigelbėjimo keliai rasti nėra lengva nei paprasta. Bet reikalas per didelis, kad nebūtų vertas išimtinio ryžtingumo ir drąsos. Jeigu atominės energijos apvaldymas yra revoliucinis mokslininkų atradimas, ko stebetis, kai politikai bei visuomenininkai ieško tolygi revoliucinių būdų pačiamė žmoguje ir visuomenėje glūdiintiems griaunamiesiems pradams apvaldyti ir tuo pačiu pasauliui nuo sunaikinimo išgelbėti? Protas, prometėjiskai verždamasis pajungti kosminiu jėgų gaivalingumą, drąsiu mostu nusikratę ne vieno seno mokslinio prietaro. Ar nepažangu, jei valstybininko išmintis, siekdama naujas, veiksmingesnias būdais pažaboti vis gaivalingiau beužsiliepsnojančią socialinių sukrėtimų stichiją, su nemažiau pasigérėtinai drąsa revoliucingai atmetą kai kuriuos įsisenėjusius visuomeninius prietarus?

Savo metu socialistinės Didžiosios

Britanijos vyriausybės ministeris pirmininkas Attlee, Jungtinė Valstybės kongrese svečiuodamas, yra pareiškęs, kad "mūsų bendra pariciga šiandien, kol dar nevečia, išsiskinti pasauliui, kad mūsų civilizacija tegali išlikti gyva tik priimdamas krikščioniškuosius principus tiek tarptautiniuose santykiose, tiek ir mūsų tautiniame gyvenime". O Attlee bendramintis socialistas velionis Crippsas savo knygoje taip pat primygintai įtakoja demokratiją grįsti krikščioniškaisiais principais. Šiuo ižymių vyrų pasiakymai nedvelkia nei sutana, nei sakyklą, kur tolygi išvadu prieinama iš Dievo įsakymų. Užkulisių sumetimų čia negali ižiūrėti ne prietingas antiklerikalas. O sažiningas ir be prietarų valstybės vyras bei visuomenininkas nepabūgs, jeigu savo tautos, žmonijos, viso pasaulio gyvybinių interesų keliais nuves į tokias pat išvadas, kaip anuodviejų britų socialistų. Politikai, tame višejiu šios žemės reikalų rūpintojai, nesvarbu, kuriuose keliais nors ir skirtintu konfesiniu ar pasaulėžūrių nusistatyti atstovai sueis į vienodų pozityvių visuomeninių principų plotmę.

Tas ant krikščioniškųjų principų pastatytas naujas politinio veikimo pagrindas pakankamai platus, kad juo galėtų atsiremti visas pozityvus, kūrybinis elementas, suvokęs nepermaldaujamą visuomeninio vyksmo logiką. Bet toji naujoji visuomeninio veikimo platforma nėra kompromisu tvarinys. Žmonijos istorijoje pirmą kartą iškilusiu motyvu pašaukta, jis visiems, - tiek iš dešinės, tiek iš kairės, - i ja ateinantiems, stato kategoriskus reikalavimus, kurie sudaro ypatingo politinio jos pašaukimo esme ir kurie ją pakelia nuo ligšiolinių visuomeninių klaidų bei prietaru. Kaip kosminiu jėgų atspalaidavimas prasideja nuo atomo, taip socialistai sukrėtimaipirminė akstinė gauna iš atskirų visuomenės narių nuodėmių artimui ir institucijų nusikaltimų visuomenei. Todėl ir krikščioniškųjų principų taikymas tarptautiniam ir tautiniam gyvenimui privalo prasideti nuo atskiro asmens, nuo smulkiausio visuomeninio junginio, nuo

Klausimas, kiek atgarsio žmonių ir tautų sažinėse šiandien faktiškai randa krikščioniškiej principai. Negrūbūt teisus Francois Mauriac tardamas, kad "blogiausias simptomas, visus kitus daras dar baisesnius, yra tai masių abejingumas, nuovargis, išgleibmas. Artimos katastrofos akivaizdoje žmonija, atrodo, net nesudreba". Ir vis dėlto ne masių incercijai atgrasinti nuo užsimojimų ir pastangų naujosios visuomeninės minties šauklius, išsitikinusius savo keliu išganingumui! Skelbdami naują pozityvių visuomeninių principų chartą, drąsiai deklaruodami norą išsilaisvinti iš visuomeninės nuodėmių bei prietarų, jie pasileika žemėje, nes žemė yra politikos karalija, bet kartu jie pakyla į krikščioniškųjų principų aukštumas, kur viešpatau krikščioniškoj moralė. Jie tebetiki visuomeniškai nupuolusio žmogaus prisikėlimu. Jie dėl to tiki, kad pakilių asmenybėj žadinama visuomeninė sažinė į tą patrauklą visuomeninės minties platformą pastumės visus dirbtį ir kurči pasiryžusius geros valios žmones. Šaunių tokio visuomeninio atsinaujinimo reiškinii matome ne vienoje šalyje. I tą naują srove įsijungia vis daugiau ir daugiau taurių asmenybėj. Jos palieka sustingusį ir atgyvenusį kairiųjų ar dešiniųjų partiskumą ir naujame sambūryje pasiryžę drauge naujai galvoti, planuoti ir veikti.

Politika ir morale

Neseniai mes patys buvom liudytojai nemoralios – melo politinės struktūros, paniekinusios visas žmogaus teises ir laisves, o tuo pačiu – tautos valią. Šiandien vėl esam liudininkai to mūsų didžio tikėjimo, kad išsilaisvinus iš Lietuvos tvarkys dori, teisingi, sažiningi žmonės, nepasivirtino. Bet prigimtinis bendrojo tautos gėlio siekis neleidžia nusivilti: priimdam i laisvę išėjusios valstybės netobulumo, kaip ir žmogaus netobulumo tiesą, jau pradedame neramiai ieškoti politinės sąžinės doros. Tad atsiveriam pirmajam sunkiam ir skaudžiam pamästymui: politika ir morale – jų ryšys; ar privalu politinę jėgą pajungti moralės dėsniams.

Žodis rajono politikams

Fulgentas Aukštikalnis, LKDP narys

Šiandienos pasaulyje, politinių arenų spektruse, mažiau arba visai politiniu gyvenimu nesidominčiam žmogui gana sunku orientuotis, kuri spalva geriausiai harmonizuojasi su žmogaus būties egzistencija, užpildanti bendruomenės ar atskiro individuo vidinę dvasinę tuštumą, atsiradusią ideologinių sistemų kaitoje.

Šiuo metu Lietuvoje veikiant įtakojoms pozicijoms politinės polarizacijos srautuose susipainiojusi visuomenė, ieškodama savo egzistencijai prasmės, susiduria su politinio vyksmo destruktyviais reiškiniais, nešančiais visuomenei nusivylimą esama politikų veikla, kuri ir suformuoja kai kuriuose visuomenės sluoksniuose išvaidžia apie politikos amoralumą, neatsižvelgiant į tai, kad valstybė negali aprėpti žmogaus egzistencijos visumos. Žmogus, jo troškimai ir viltys siekia žymiai toliau negu valstybės politikos veiklos sfera.

Lietuva jau daug amžių yra krikščioniškosios kultūros šalis. Nusistovėjusios krikščioniškosios kultūros tradicijos apima visuomenės ir tuo labiau atskiro individuo egzistencinę visumą ir, atrodo, kad turėtu užpildyti per daugelį metų, veikiant priešingoms krikščionybėjų jėgomis, susidariusi dvasinį vakuumą, bet, deja, taip nėra, dažniausiai skestama materializmo liūne.

Šiuolaikinė teisės filosofija, minčdama teisingumą, neretai turi omenyje "dorovinė teisės idėja". Teisingumas yra viena iš keturių pagrindinių dorybių, ant kurios laikosi kitos dorybės, be kurių valstybės santvarka lyg namas ne duru.

Krikščioniškasis socialistas mokymas teisingumą laiko dorybe, "pagal kuria tvirta ir atkakli valia kiekvienam garantuoja teisę" (Tomas Akvinietas). Teisingasis nesiekia savo paties teisę, bet suteikia kitam jo teisę.

Teisingumas yra žmogaus visuomeninio gyvenimo didysis tvarkytojas. Tomas Akvinietas spėja, kad žmogus, įgyvendintos tvarkos vaizdinį suvokęs kaip menininkas, tik po to galėjo priimti prasmingus politinius sprendimus ir leisti įstatymus. Taigi kiekvienas, norintis dirbtį valstybės valdymo struktūrose, privalo būti tvirtai pasiruošę įgyvendinti socialinį teisingumą ir socialinę meilę. Teisingumas ir meilė neneigia vienas kita, tiek jų sajunga laiduoja žmogiškosios visuomenės patvarumą. "Abu yra Dievo dvasios spinduliai, žmogaus dvasios orumo programa ir ženklas. Abu vienas kitą papildo, veikia kartu, atgaivina ir paremia vienas kitą, ištiesia vienas kitam ranką kelyje į santarvę ir taiką" (Pijus XII).

Krikščioniškasis socialistas mokymas įsivaizduoja tvarką, pagrįstą tiesą, sukurta pagal teisingumo nurodymus, kūpina gyvos meilės ir galiausiai įsikūnijančią laisvę.

Lietuva šiandien, sunkiai keldamas iš ekonominių

gruvišių, kaip niekada yra reikalinga teisingumu ir meile žmonėms pasižyminti politiką. Tikro ir nuoširdaus idealizmo niekada nebus per daug, jeigu jis skiriamas visuomenės gerovei, tuomet ir politika nebus paverčiama peleningu amatu, nes aukštos dvasinės kultūros politikai kurs tik dorą politiką, nepažeisdami Dieviškosios Kürėjo Valios.

Regina Butenienė, LDDP narė

Politika, kaip ją apibrėžia žodynas, būdama valstybės vidaus ir užsienio reikalų tvarkymo teorija ir praktika, neturėtų būti prieštaraujanti moralei, mat morale nusako tos valstybės piliciją bei visos tautos pripažystamus tarpusavio santykį reikalavimus. Kodėl gi dažnai politika vadina amoralia?

Todėl, kad politiką kuria kaip teoriją ir vykdo kaip politiką partijos, o partijos, kaip visuomenės dalis, tegali atspindėti dalies interesus. Tai, kas vieniams atrodo negincytinai dora ir teisinga, kitiams kelia pasipiktinimą. Štai konkretus pavyzdys – Vienos valsų balius, surengtas turtinčių žmonių savo malonumui ir kaip labdara vargšams vaikams. Liberalų filosofiją skelbia filosofas A. Šliogeris, be abejo, pagirs tokį balių, juk jis per televiziją "Spudos klube" yra išsireiškęs, kad vargsta ir nepatenkinti politikais yra tik tinginiai ir padugnės. O štai žinomą gatvės politiką Šustauską, surinkus į alternatyvų balių skurdžius - bedarbius, benamius, be abejo, toks balius piktino, kaip amoralus. Aš šiuo atveju esu artimesnė V. Šustausko politikai ir visu pirma todėl, kad labdaros dalintojais geradariais bando būti politikai, kurie valdo valstybę, yra pareigūnai, turtinčių ne iš verslininkavimo talento, o iš savo pačių pasiskiriamų didelių atlyginimų. Jie turtinčių iš mokesčių mokėtojų pinigų, o tiems mokesčių mokėtojams reikia labdaros, kitaip tariant, išmaldos – tai turtinčių balius yra amoralus.

Antras atvejis. Šiomis dienomis minimos rašytojo, poeto, žurnalisto ir visuomenės veikėjo Justo Paleckio 100-osios gimimo metinės. Viena visuomenės dalis pasipriešinėjė paminėjimui, kaltindama ji už politinę veiklą. Manau, kad ši žmonių politika nėra dora. Žinodami, kad Justas Paleckis savo gyvenime buvo doras kaip kūrėjas, gynė tautos interesus tiek, kiek buvo įmanoma, mes neturėtume jam kelti neįmanomų reikalavimų, neverinti jo teigiamų darbų. Ir šis faktas, kad šio meto valstybės politika aukština kovą su Lietuvos priklausomybe Tarybų Sajungai, nėra pagrindas paniekinti J. Paleckį. Ar buvo moralu neigti Knutą Hamsunu, talentingą rašytoją, dėl to, kad jis laikomas vokiečių kolaborantu. Antrajame pasauliniame kare? Kaip pilieti – turbūt, bet kaip rašytojų – ne. Taigi sutiktume, kad politika gali nulemti žmogaus vadinimą amoraliu? Taip, nes visais laikais požiūris į moralę skiriasi. Tokiu atveju ir partija gali būti moralis tiek, kiek jis gina savo idėjas. Jeigu LDDP pasisakytu už darbo žmonių skriaučėjus, – ji elgtusi amoraliai. Jeigu Krikščionių demokratų partija skelbiasi esanti dešiniaja ir gina turtinčią visuomenės dalį, – ji išduoda pačią krikščionybės idėją, nes visiems gerai žinoma, kad Kristus buvo vargšų gynėjas ir teigė, jog greičiau kupranugaris iljs pro adatos skylutę, negu turtuolis pateks į dangaus karalystę.

Ir trečia. Jei pripažinsime, kad politika savaine yra ir kova dėl valdžios, joje realiai gyvenime yra daug amoralumo. Todėl ir pateisinama daugpartinė sistema demokratinėje valstybėje, kad visi visuomenės sluoksniai turėtų, kas gina jų interesus, net ir būdami mažuma, galėtų kelti viešumon valdančiosios daugumos klaidas ir amoralumą.

Politika ir moralė

Sigitas Kanišauskas, LCS narys

Tai labai plati diskusinė tema, kurią, mano nuomone, vertėtų skaidyti į atskirus klausimus. Pavyzdžiu, ar gali būti moralė politika, ar politikas priverstas aukoti savo įsitikinimus, moralinius principus ir kt.

Pirmausia keletą žodžių apie didžiąją politiką, tai yra didžiuosius, įtakingiausios valstybių tarpusavio santykius. Manau, kad iš esmės niekas nepasikeitė nuo Renesanso laikų filosofo ir politiko Nikolo Makiavelio suformuluotų politikos principų, kuriuos jis išdėstė veikale "Valdovas". Trumpa jų esmė – politikas, siekdamas savo tikslų, gali daryti sandėlius su sąžine, tai yra patcisiniams tokie būdai siekiant politinių tikslų, kaip apgaudinėjimas, klasta ir t.t. Deja, ir šio, dvidešimtojo amžiaus pabaigoje, didžiuosius valstybių, jų grupių tarpusavio santykiuose bendražmogiškus moralės principus aiškiai nustelbia egoistiniai interesai. Štai prieš 20 metų Pol Poto režimas Kambodžoje sunaikino apie 2 mln. žmonių. Tačiau, kai vyko šios tautos genocidas, tylėjo didžiosios pasaulio galybės – ir tuometinė TSRS, ir laisvojo pasaulio tvirtovė – JAV. Tai tik vienas iš daugelio "moralios" didžiuosius valstybių politikos pavyzdžių. Manau, jog mažųjų demokratinių valstybių politika nuoširdesnė, ne tokia ambicinga. Puikiai prisimename nedidelęs Islandijos drąsus žingsni po 1991 m. sausio kruvinų įvykių – tuomet ji vienintelė išdriso pripažinti Lietuvos Nepriklausomybę. Yra ir kitų teigiamų poslinkių demokratiniame pasaulyje, pavyzdžiu, Europos Taryba rūpinasi, kad jos narės laikytųsi pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių, kad būtų užtikrintos tautinių mažumų teises.

Kur kas man įdomesnis klausimas – ar, tapęs politiku, esi priverstas aukoti savo principus ir įsitikinimus? Kelia nerimą formuojamasis gana neigiamas požiūris į politinę veiklą bei politikus – esą, dauguma jų vagys ir apgavikai, siekiantys kuo daugiau prisigrobtį gėrybių iš "valstybės lovio". Todėl Lietuvoje partijos nėra labai gausios. Turbūt dažnai padorūs piliečiai, išgirdę minėtus vertinimus, paprasčiausiai nedrįsta imtis politinės veiklos. Kaip sakoma, "šaukštasis deguto ir medaus statinė sugadina". Žinoma, yra ne vienas ir ne du piktnaudžiavimo valdžia atvejai. Aš manau, kad yra nemažai dorų, sąžiningų, patriotiškai nusiteikusių politikų, kurie tampa ir moralinius autoritetais. Šiuo atžvilgiu pasisekė Čekijai – visame pasaulyje žinomas jos prezidentas Václavas Havelas. Po Pirmojo pasaulinio karo ši šalis, tuometinė Čekoslovakija, turėjo didžiulį autoritetą užsitarnavusį prezidentą Tomášą Masaryką...

Kaip ir kiekvienas žmogus, taip ir politikas atskleidžia, parodo savo tikrąjį veidą tautai, valstybei lemtingose situacijose. Deja, nemažai žymų politikų neišlaiko šių išbandymų. Jauniausias Vasario 16-osios akto signataras Kazys Bizauskas lemtingą Lietuvai 1940 m. birželio 14 d., kai TSRS pateikė ultimatumą, buvo vienas iš tų politikų, kuris bene aktyviausiai pasisekė už Nepriklausomos valstybės laidotuvės. Iki šiol gaubia paslaptis premjero Alberto Šimėno dingimo aplinkybes 1991 m. sausio 13-osios naktį. Keista, tačiau šis politikas vengia apie tai kalbėti, nors praėjo aštuoneri metai.

Pradėjės politinę veiklą paprastai žmogus pagal savo įsitikinimus ir pažiūras turėtų pasirinkti partiją, kurių spektras pakankamai jvairus. Deja, dalis veikėjų renkasi partijas pagal konjunktūrinius sumetimus, siekdami užsitikrinti patogias vietas, bent tuo laikotarpiu, kol ši partija valdžioje. Išskirčiau partijų lyderių vaidmens ir jų atsakomybės aspektą. Nuo politinių lyderių moralinių savybių sprendimų labai daug priklauso žmonių požiūris į partijas. Įsitikinęs, jog kur kas mažiau pataikūnų, prisiplakelių yra tose partijose, kuriose stipri vidinė demokratija.

Kokie patys esame, tokia ir politika – valstybės valdymo menas. Noriu tikėtis, kad politikais ateityje taps daugiau padorių, patriotiškai nusiteikusių ir, žinoma, išmanančių valstybės tvarkymą piliečių Galbūt tai iliuzija. Aš ne atsiskritinai rašau žodį "patriotas". Neduok Dieve, kad prie valstybės vairo atsistotų geri specialistai be jokių moralinių įspareigojimų, be atsakomybės jausmo prieš save ir savo šalį. Rašydamas paskutinį sakini, prisiminiau 18 a. vidurio švietimo epochos filosofo Žano Žako Ruso mintį, kad mokslo ir technikos pažanga nepadarė žmogaus nei nuoširdesniu, nei doresniu...

Zina Magelinskienė, TS(LK) narė

Manau, kad moralė apskritai neturėtų būti skirtoma į politiką, kaimo, miesto, jaunimo ... moralę, nes juk ji – ne kas kita, o bendražmogiškos gyvenimo normos. Todėl į politiką ateina ir amoralūs, ir dori žmonės. Kiek kokių – pirmiausia priklauso nuo pačios visuomenės moralinių nuostatų ir nuo to, kaip ji moka atskirti dorą nuo tuščiažodžiavimo.

Netiesa, kad politika žmogų sugadina – ji tik labiau išryškina vienus ar kitus (ir gerus, ir blogus) jo polinkius. Išvairose gyvenimo epochose būna momentų, kurie tarsi skirti žmogui išbandyti. Kodėl pokario metais vienas, atrodytų, tylus kaimynas tapo "liaudies gynėju" ir skundė, trėmė ar net pats šaudė savo sodiečius, o kitas jauną savo gyvybę aukojo dėl Lietuvos laisvės? Apsisprendimas būti buvo tik pasekmė, o priežastis – jau seniai vienuose žmonėse glūdėjės pavydas, godumas, pyktis, o kituose – Tikejimas ir Tėvynės meilė. Susiklosčiusios to meto aplinkybės šias savybes tik išryškino ir suteikė progą joms atskleisti. Panašu išbandymą žmonės patiria ir dabar, nes kurti Nepriklausomą Lietuvą – irgi labai sunku.

Antra vertus, politikos moralę gerokai iškreiptai atspindi ir mūsų žiniasklaida bei savotiška kai kurių žmonių filosofija. Motina žiauriai nužudo savo kūdikį, bet kažkodėl kaltinama ne ji, o "netikę, nejautrūs politikai". Seimo narys paima kysį ir, nors įrodymai negincytini, jis vaizduojamas kaip auka – girdi, su juo susidorojo politiniai oponentai.

Mes pamažu mokomės įvertinti žodžius, darbus, žmones, todėl politikoj daugėja šviesos. Nė vienas politikas Nepriklausomoj Lietuvos į valdžią, ačiū Dievui, neatėjo jéga: visus juos – ir gerus, ir blogus – mes pakylėjome patys.

ISTORIJA

ISTORIJA

Pirmajame numeryje privalu būtų grėžtis į pačias giliąsias mūsų ištakas – i 1497 – uosius, Pasvalio steigimo metus, į dar ankstyvesnį laikotarpi – mūsų krašto proistoriją. Bet tebus leista šiuo kartu tam privalumui nusilegti: istorinės sukaktys pakoreguoja tam tikro laikotarpio svarbą. Šių metų vasario 16 – oji – vėl neeilinė. Pries 50 m. visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime priimta Lietuvos Laisvės Kovos Sajūdžio(LLKS) tarybos Deklaracija, laidavusi Lietuvos valstybingumo tēstimumu.

Norédami būti ištikimi minimų laikotarių istorinei tiesai, sustojame prie 1918 m. vasario 16 d. ir 1949 m. vasario 16 d.

Albinas Kazlauskas

Tas vasaris pavasarį reiškė . . .

Dar amžiaus pradžioje Maironis skausmingai prabilo poemoje "Mažoji Lietuva":

Po Lietuvą – žiema. Nei žodžio, nei rašto

Neleidžia erelis, suspaudęs sparais.

Tas "erelio" spustelėjimas – paskutinysis Jungtinės Lenkijos – Lietuvos valstybės padalijimas 1795 m., o skaudžiausias nagų suliedimas – lietuvių slopinimas spaudos draudimu, aštriai dar anksčiau už Maironį privertęs prabilti Antaną Baranauską.

Kai, anot to paties Maironio, jau slavai sukilo ir pavasaris žengė Karpatų kalnais – tai nereikėt laisvės aušros kitoms tautoms. Mat vakarų slavai ir rytu slavai lietuvių ateicių buvo ne tas pats.

Mažosios tautos galėjo mėginti išsivaduoti iš didžiuosius "glėbio" tik tada, kai pačios didžiosios sukelė iki tol pasaullui neregėt pati kruviniausią karą, pačios labiausiai ir nukraujavo. Vokietija Lietuvą užėmė jau 1915 metais ir pavertė savo sukelto karo rezervų papildymo bazę. Vieną okupantą pakeitė kitas, bet Lietuvai, lietuviams nuo to ne lengvia.

Bet, silpnėjant paveržėjams, visad atsiguna pavergtieji.

Nors ir negausi lietuviškųjų inteligenčiai, žinojo, ko reikia siekti. Tik siekimo salygos labai sudėtingos.

Baigiantys pralaimėti karą, Vokietijos politikai vis tiek manė, kad visas Pabaltijys turi priklausyti Vokietijai, o po Baltijos jūrą – plaukioti vokiečių laivai. Jos politikai net sumanė šmaikščią gudrybę: pripažinti Lietuvą, bet nepriklausomybę apriboti "amžina ir tvirta sąjunga". Labai jau buvo aišku mūsų kraštiečiui teisės reikalus puikiai išmanančiam Jonui Vilnišiui ir daugeliui kitų, iejusiu į Lietuvos Tarybos sudėtį:

- Jokių sutarčių su vokiečiais ir pasižadėjimų jiems Taryba nepripravo sudaryti ir neturi tam teisės – skelbė J. Vilnišis, J. Staugaitis, nors ne visi Tarybos narai jiems pritarė.

Taigi 1917 m. gruodis – Lietuvos Pavasario išvakarės – buvo sunkus ginču, abejonių metas visiems tai 20 – čiai, kurių parašai Vasario 16 – aja atsirado po Nepriklausomybės Akto tekstu.

Gruodžio 11 d., galima sakyti, naktiniame Lietuvos Tarybos posėdyje Jonas Vilnišis, telegrama iš kaimo iškiestas, Lietuvos Nepriklausomybės Deklaracijos teksto nesutiko pasirašyti dėl patogios išlygos vokiečiams. Tokiu stiprių "opozicionierių" buvo visas "kvartetas": be J. Vilnišio, dar Mykolas Biržiška, Steponas Kairys ir Stasys Narutavičius. Šie vyrai prieštaravo kitiems Tarybos nariams, kurių tikslas tas pats, tik jo siekimo būdas skyrėsi. (Atsiminkime, kad visi Tarybos narai tarpusavyje seniausiai pažystomi ir neoficialiai juk vardais vienas kita vadino).

O 1918 m. sausio 28 d. šie vyrai net paliko Tarybą. Dvelktelėjo krize, nors vokiečiams vis labiau aiškėjo, ko tie lietuvių nori ir ko – ne.

Petro Klimo dienoraščiai liudija, kad Tarybos suvienijimo galėjo imtis "vidurinis", bet ne tokis "vokiškas" kaip Antanas Smetona. O kur tokį rasti, jei Jonas Basanavičius, Kaukaze besidarbujančio keliu inžinierius Petro Vilnišio amžininkas, septintą dešimtį ipusejės?

Vasarį 15 d. posėdyje paskaitomas Jono Vilnišio ranka parašytas ir visų keturių pasirašytas dokumentas, kad jie sutinka grižti į Tarybą, nelikus "vokiško" "nepriklausomybės skelbiančio dokumento "kvapo".

A. Grušo sukurto stogastulpio
Mediniuose fragmentas.

Lietuvos Tarybos šeštiosios sesijos aštuntas posėdis prasidėjo 1918 m. vasario 16 dieną, šeštadienį, 11 valandą. Nepriklausomybės deklaracijos teksta, parengta Jono Vilnišio rankraštinio projekto pagrindu, perskaitė Jonas Basanavičius. Pirminis to dokumento tekstas arba neišliko, arba pasimete į iki šiol nesurastas. Todėl ir A. Šapokos redaguotoje "Lietuvos istorijoje" ir visur kitur išvystame tik Nepriklausomybės deklaracijos mašinraščio teksta.

Tarp 20 pasirašiusių – ne tik Jonas Vilnišis. Jo užimtą poziciją jau minėtu ginču ikarštyje rėmė ir Kazys Bizauskas, Vildūnų Bizauskų šeimos atžala.

O kai sunkiai iškovota nepriklausomybė reikėjo ginti nuo priešais tapusių beveik visų kamyninių šalių (Lenkijos, Rusijos, Vokietijos) ir mišrūnų bermontininkų, tai kovotojų gretose – Kazys Škirpa, Antanas Juozapavičius, Jonas Nistelis, Vincas Steponavičius. Ir dar daug cilinių kareivelių iš derlingų Pasvalio krašto lygumų.

Nevienodas jų likimas. Anot Antano Miškinio: "Vieni gyvi sugrižo, kitiems rankas pašovė, trečiems – ant lygaus lauko mediniai kryžiai stovi".

Vieniems seniai pastatytai, kitiems po antrojo Atgimimo pastatėme, išrodydami, kad istorijos nepamiršome, tik jau kažkelintą kartą vėl prislėgti buvome.

Mūsų krašto muziejuje, nors ir kukliai, atspindi šitos kilnios kovos ir kelias, ir keliauninkai.

ISTORIJA

Prisiminkim Antaną Juozapavičių

Dviguba sukaktis žymi šiometinę vasario 13 – ają – karininko Antano Juozapavičiaus gimimo ir žūties dieną – 105 –asis gimtadienis ir 80 – osios žūties metinės. Tokia sukaktis vėl ragintę ragina pribili apie jo atminimo jamžinimo būtinybę. Alytaus žmonės jau gražiai pagerbė mūsų kraštetį : jo vardu vėl atgavo tiltas per Nemuną, ant jo atidengtos dvi memorialines lentos, išlietas pagal jų autorius J. Zikaro bareljefų negatyvus, pastatytas tautodailininko kalvio V.Jaručio sukurtas kryžius ir ... rūpestingai saugomas kapas. O kada susitelksime ir mes, jo teviškėnai, prie atminimo jamžinimo darbų? Ar liksime ištikimi karininko A. Juozapavičiaus atminimui taip, kaip buvo ištikima savo mylimajam Ona Vilipaite, ilga laika mokytojavusi Pasvalyje?

Nebera šiandien Švokštonių dvaro, vien nyki tuštuma šalia Nairių gyvenvietės. Nepatikėtum, jog čia ir gime Antanas Juozapavičius, jei ne močiutė, sena šiu vietu gyventoja. Ji išblaško visas abejones – ne tik išblaško, bet išgirsti truputį daugiau negu tikėjais: „Atsimenu, vaikeli, atsimenu ... dar mano tėvas tame dvare tarnavo; buvo ir tokai paveikslas – raitelis, krintantis nuo žirgo ...“. Pradžiungi – juk žmonės dar atsimena, tad tebėra gyva viltis sugržti prie pirmosios Lietuvos karininkijos aukos atminimo prieklėlio. Koks buvo keliais nuo 1894 – iju vasario 13 d., kada Švokštonių dvaro (Vaškų valsčius) nuomininku Juozo ir Marijonos Juozapavičių šeimoje gimė būsimasis karininkas iki lemingos 1919 – iju vasario 13 – osios Alytuje. Vėl atkartoti tas biografines žinias, kurios sukauptos trijose jam skirtose knygose, memuaruose, straipsniuose turbūt būtų beprasmis. Pereikim šiakart per Antano Juozapavičiaus gyvenimą jo dienoraščio ir laikų eilutėmis

1911 m. „Niekur nera taip gera, jauku ir malonu, kaip savam krašte tarp savu žmonių. Dabar tik suprantu, kas aš esu, kas turiu būti ir kas buvau. Aš esu tikras lietuvis. Tai yra mano garbė – šiuos žodžius įrašo dienoraštin, gržęs į Rygos gimnaziją po ilgam išsiminusiu vasaros atostogą Lietuvoje, Gancikuose, kur tuo metu gyveno tėvo brolis.

1915 m. rugėjo 17. „Nelabai manc vilioja karo mokykla. Pilnai suprantu išreikštą nuomonę ... ne choču idti į školu, choču umeriet sierym geroem“, bet būdamas materialistas, to nemanaud padaryti... Man reikalingi praporai pagonai ir pinigai“

1915 m. spalis „Kaip brangios atrodo dienos jaunystės. Gaila praeities. Bet jí jau nebegrūš. Ateity kaip per rūka nieko nematau be šiltų kulkų ir šaltų durtuvų. Tai tokios kareivio svajonės ir mintys. Jis su jomis anksti ryta keliai ir vėlā vakarą gula“ – lyg nujausdamas tikrą savo pašaukimą, rašė

Karininkas A. Juozapavičius

Antanas karcivisko gyvenimo pradžioje.

1916 m. kovas. Kai pamatau paprasta ... dar mano tėvas tame dvare tarnavo;

buvo ir tokai paveikslas – raitelis, krintantis nuo žirgo ...“. Pradžiungi – juk žmonės dar atsimena, tad tebėra gyva viltis sugržti prie pirmosios Lietuvos karininkijos aukos atminimo prieklėlio. Koks buvo keliais nuo 1894 – iju vasario 13 d., kada Švokštonių dvaro (Vaškų valsčius) nuomininku Juozo ir Marijonos Juozapavičių šeimoje gimė būsimasis karininkas iki lemingos 1919 – iju vasario 13 – osios Alytuje. Vėl atkartoti tas biografines žinias, kurios sukauptos trijose jam skirtose knygose, memuaruose, straipsniuose turbūt būtų beprasmis. Pereikim šiakart per Antano Juozapavičiaus gyvenimą jo dienoraščio ir laikų eilutėmis

1916 m. kovas, praporščiku mokykla.

1916 m. kovas. Pradžioje vasaros

apkusoose jau teks sėdēti. Apie save išskirti galiai pasakyti, kad nebijaui vaizioti į frontą. Baisiai nusibodus kazarmės. Laikas jau pakvėpuoti karės oru ir drąsiai pažiūrėti mirčiai į akis ... Ar nebus perdraustai? Toks tai jau kareivio būdas.

1916 m. rugėjo 9. Ateity daug daug darbo. Sunaikinta negailestingo karo mūsų Lietuva, verkdama laukia šviesesnės ateities.

Mums reikia lengti į darbą, reikia įvairiai ginkluotis. Kaip gi aš galiu prisirengti?.. Liudna ir gaila ... Laukiu gal nušvis dangus, gal praeis audra ir liausis begriaudusios kanuolės.

1916 m. gruodis. Nakty ēiname vokiečių gaudyti ... Atsitinka, jog ne visi gržta namuosna. Be to negalima apsieiti. Karas reikalauja aukų. Apie mirčių niekas nieko nemano. Ji ateina nelaukiama. Viskas atrodo taip paprasta, kasdieniška. Rodosi, kitaip ir būtų negali.

1917 m. sausio 2. Kulkos kaip bitės

Šviliai ir kanuolės savo pasveikinimus guldo ne toliau 50-30 žingsnių. Ūpas neblogas, tiktais baisiai nuvargęs. Nuo 1916.XII.27 – 1917.I.2 dar nebuvu nusivilktas šnelis ir batai nenumauti, apie miegą nerā kas ir kalbėti ... Veidas neplautas dienas jau penkias. Rašyti baisiai sunku : atsisėsk, atsikelti nebegali.

1917 m. Girdim, kad karas baigsis... Kas bus su lietuviu ir Lietuva – nežinia. Dažnai užduodu sau tuos klausimus...

1918 m. gruodžio 18 d. Už kelių dienų tur būt teks dumti iš Lietuvos į užsienius. Kur važiuosim – dar nežinia. Manau, kad reiks pamatyti Berlynas ir Kopenhaga. Ministeris pirminkinas mano dar Prancijoje būti, gal ten ir aš būsiu. Tėvynė pavojuje : bolševikai jau užėmė Dinaburgą, Minską ir artinasi prie Lietuvos sienų. Atmosfera suelektrizuota. Oras tvankus. Jausti nešvingiamaudra...

Nejaugi Lietuva turės pergyventi tą patį, kaip pergyvena suomių, Ukrainai? Nejaugi lietuvius eis prieš lietuvių, savo tikrą brolį, su kardu rankoje?.. Nejaugi revoliucija nežino kitų kelių?

Apsaugos ministerija susimastė tytojaus klausimu. Kai kurie rusai mano bėgti iš Lietuvos, pasislėpti nuo besiartinančių bolševikų gaujų. Jiems nebrangi Lietuva, jos vardas atėjūnui nieko neduoda ... Bet kas girdyti žemaičiui, aukštaičiui, kuris gimė ir augo Lietuvoje?.. Kurs turi apginti savo teviškę. Jaučiamas audra. Niaukiasi Lietuvos padangė.

1918 m. gruodžio 20. Sudiev, Vilnius. Sudiev, Lietuvos sostine. Greit nebepasimatysime. Gal ir daug teks nukentėti, daug ašarų ir kraujo pamatyti... Gal tu į lietuvių pardavikų nelaisve paklūsi ir vėl būsi prie ko nors priskirtas. Būk ramus. Neilgam. Išvaduos tave Lietuvos sunūs.

1918 m. gruodžio 22. Kaip daugel bendro revoliucijoje : vokiečių armija dabar tokioje situacijoje, kurioje buvo Rusijos armija Kremenskojo laikais. Gerai atsimenim tą laiką : man teko būti Petrograde ir matyti, kaip karžygiška rusų armija pardavinėjo Nevos prospektė saldainius, pypkes. Tas pats Berlyne : „Unter der Zinder“ kareiviai pardavinėja saldainius, pypkes, giriši, kaip išdaubę vagono langus, lindę per juos į 1 kl. kupę, vien iš ten karininkus ... Tie „kultūrgeriai“ – tokie pat, kaip ir rusų Ivanovai, Petrovai... Revoliucijos psychologija visiems bendra.

Šaltiniai: 1. Dineika K. Lietuvos karžygis Antanas Juozapavičius. Psychologijos bruozai. – K. 1926. – 20 p. 2 Biržys P. Karininkas Antanas Juozapavičius - K. 1923. – 95 p.

ISTORIJA

Rezistencijos atminimas

Šiemet švenčiame Lietuvos
Laisvės Kovos Sajūdžio 50 - metį.

Ta proga ir kalbamės su dabartiniu LLKS pirmininku, mūsų kraštiečiu, praėjusių metų lapkričio 23 d. apdovanotu Vyčio kryžiumi, Jonu Čeponi.

Šiaurietiški atsivérimai : Koks kelias atvedė į 1949 m. vasario 16 – ają, kada Lietuvos partizanų suvažiavime buvo priimta LLKS tarybos Deklaracija; jos reikšmė tuomet ir dabar – ar galima ją vadinti nenugalėtosios Lietuvos Mažaja Konstitucija?

Jonas Čeponis : Jau ginkluoto pasipriešinimo pradžioje buvo galvojama, kaip geriau organizuoti pogrindžio pasipriešinimą, sukurti centrinę karinę ir politinę vadovybę. Dar prieš Deklaracijos paskelbimą, 1946 m. iškūrė Bendrojo demokratinio pasipriešinimo sąjūdis (BDPS), vadovaujamas žinomo MGB agento Juozo Markulio. 1947 m. pradžioje, atskleidus Markulio išdavystes, bandyta vėl atgaivinti BDPS. Sukurta nauja organizacija, pavadinta BDPS Prezidiumu. Tuomet organizacijos spaudoje, atsišaukimuose buvo skelbiama, kad kol nebus išvesta iš Lietuvos okupacine kariuomenė ir kol nebus atstatyta nepriklausoma demokratinė Lietuvos valstybė, tol pasipriešinimo kova bus teisama. 1948 m. pavasariop, suėmus BDPS Prezidiumo vadus, vėl iškilo vyriausiosios partizanų vadovybės kūrimo klausimas. Jis buvo sprendžiamas 1948 m. lapkričio 12 d. Duko miškuose (netoli Radviliškio) vykusiam BDPS prezidiumo posėdyje, bet programinius pogrindžio dokumentus patvirtinti galėjo tik visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas.

Labai sunkiomis sąlygomis, aktyviai veikiant MGB agentūrai, 1949 m. vasario mén. pavyko sukvieсти visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavimą, kuris vyko Prisikėlimo apygardos štabo bunkeryje Minaičių kaime tarp Radviliškio ir Baisogalos. Tai buvo plačiausio masto suvažiavimas, kuriamo dalyvavo visų apygardų atstovai. Suvažiavimo metu vykusiuose posėdžiuose parengtas LLKS Deklaracijos projektas, pati Deklaracija priimta vasario 16 dieną.

Deklaracija patvirtino, kad vyriausioji partizanų vadovybė yra aukščiausias tautos politinis organas okupacijos metu, vadovaujantis tautos išsilaisvinimo kovai. Pagal numatytais nuostatas, atkūrus Lietuvos valstybės nepriklausomybę ligi susirenkant Seimui Lietuvos Respublikos prezidento pareigas turėjo citi LLKS tarybos prezidiumo pirmininkas, kurio pavedimu sudaroma Laikinoji Lietuvos vyriausybė. Taip pat pabrėžta, kad iki naujos konstitucijos priėmimo Lietuvos valstybė bus atkuriamas, remiantis 1922 m. Konstitucijos dvasia. Kaip valstybės santvarka yra atstatyta demokratinė respublika ir pati suverenai Lietuvos valdžia priklauso tautai. Lietuvos valdymas turi būti vykdomas per laisvais, demokratiniams, visuotiniams, lygais rinkimais išrinktą Seimą ir sudarytą Vyriausybę. Buvo numatyta, kad Lietuvos valstybė garantuos lygias teises visiems Lietuvos piliečiams, nenusikaltusiems lietuvių tautai. Komunistų partija, kaip diktaturinė ir iš esmės priešinga Lietuvos nepriklausomumui, nelaikomą teisine partija, Deklaracijoje apibrėžtos ir LLKS pažiūros į socialines, religines problemas, demokratizmo principus. Svarbiausia, kad priimtoji Deklaracija liudijo Lietuvos valstybės tėstimumą.

Suvažiavimo metu taip pat buvo pakeistas pavadinimas: vietoj BDPS organizacija pavadinta Lietuvos laisvės kovos

J. Čeponis su Prezidentu V. Adamkumi ir artimaisiais po apdovanojimo.

sajūdžiu (LLKS). Apsvarstytais statutas, patvirtinta vyriausioji vadovybė. LLKS prezidiumo pirmininku išrinktas Jonas Žemaitis – Vytautas.

Šiandien, praėjus 50 metų, iš naujo pradedame išsamoniinti tikrą deklaracijos reikšmę mūsų valstybei. Visi kovotojai, tiek Žemaitis, tiek Ramanauskas, tiek kt.žinojo, kad kova bus ilga ir reikia ruoštis ateiciui, bet jie tikojo, kad kova, netekys, žūtys atneš laisvę ir šitai išsipildė. Mūsų Seimas Deklaraciją pripažino kaip Mažąją Lietuvos konstituciją, priėmė ją kaip Lietuvos išstatymą. Deja, kaip nebūtų keista, prezidentas neišdrįso pasirašyti.

S. A. O kaip Jūs pats tapote partizanu?

J. Č. Buvau seminaristas ir turėjau dokumentus, leidžiančius neiti į kariuomenę, bet kada matci, kas aplinkui dedasi, kiek daug vyř žūsta, neranda pagalbos, sunku buvo sėdėti seminarijoje ir mokytis. Visų mūsų pirmutinė pareiga buvo kuo daugiau vyř išgelbeti nuo kariuomenės, aprūpinant juos dokumentais. Kaune veikė kelios pasipriešinimo grupės, kurių veikloje dalyvauau ir aš. Palaikiu ryšius su Biržų krašto Antanaičio būriu, Dariaus ir Girėno apygarda, Šiaures Lietuvos LLA. Parūpindavau partizanams spaudos, dokumentus, įvairios medžiagos. Išaiškėjus mano ryšiams su partizanais, turėjau pasitraukti į nelegalią padėtį. I ginkluotą pasipriešinimą išjungiau nuo 1945 m. rudens. Teko važinti po štabus : Suvalkija, Kaišiadorys, Ukmergė, Panevėžys, Biržai. Buvo palaikomi ryšiai ir dirbamas organizacinis darbas. Tekdavo dalyvauti susirėmimuose, susiaudymuose, bet laimė lydėdavo: likdavau gyvas. Atvykus į Biržų krašto į Kauną, kur visos vietos buvo išduotos, prie istorijos muziejaus buvau sužiestas. Atsigavę pasijutau surištas. Prasidėjo kančių keliai: tardymai, kalėjimai, tremtis...

S. A. Ar bendrovate su Pasvalio krašto partizanais?

J.Č. I Pasvalio kraštą atvažiuodavau slaptai. Susitikdavau su Alenčiku (savo kaimynu). Su juo palaikydavau ryšius, o jis iš Juozoko gaudavo ginklų. Mūsų namuose Alenčikas buvo išsirengęs slėptuvę, kur buvo kulkosvaidis, ginklai, o aš apie tai nežinojau. Važinėdavau į Daujėnus, Vabalninką, Pabiržę. Kartais ir su Alenčiku. Buvome ir apsupti. Prie Gulbinėnų pasislėpēme dideliamė papartyne, o kareivis praėjo pro šalį, mūsų nepastebėjės. Dažnai pavykdavo išvengti pasalų, tarsi kas būtų saugojo.

Pirmomis dienomis Leliškiuose geriausiai vyrai žuvo... Nebeliko vadų. Partizanai veikė atskirais būriais ir tik apie 1948-49 m. jau turėjo bendrą vadovybę. Suvalkijoje, Dzūkijoje - daug miškų, todėl palankios sąlygos partizanams, o mūsuose lygumos ir molinga žemė sunkino partizanų veikimą. Po amnestijos vieni nutraukė kovą, kiti pasiliuko prie pat Pasvalio, dalis pasitraukė į Vabalninką, Biržus, Žaliają.

S. A. Ačiū už pokalbi.

Rezistencijos atminimas

Bronius Krivickas, partizanas - poetas - novelistas - vertėjas - meno kritikas, gimė 1919 metų lapkričio 17 d. prie pat Pasvalio kairiajame Mūšos krante prisiglaudusime Pervalkų kaime. Šiuos metus pavadinome jo - Broniaus Krivicko atminimo metais. Jo 80-asis gimtadienis ir Lietuvos laisvės kovos sajūdžio 50-metis - dvi giliaprasmės sąsajos. Nejučiom užklusta mintis - juk galėjome šventi tą sukaktį kartu. Bet... Šiandieninė Lietuvos laisvė pareikalavo tuomet, pokaryje daugelio jų - pačių geriausiu, pačių talentingiausiu aukos...

Broniaus Krivicko kūrybos gilumos dar mažai teatvertos. Spausdiname jo rašinių, pasirašytą Karingio slapyvardžiu iš LLKS leidinio "Prie rymančio Rūpintojėlio", atskleidžiantį pasipriešinimo dvasios didybę.

Laisvės kovos prasmė**Apie laisvės kova ir didvyriškumą****Buvusi Krivickų sodyba Pervalkuose.**

Ateities istorikai, kuris atskleis dabartinio mūsų tautos gyvenimo puslapius, labiausiai stebins du dalykai. Pirmiausia jis turės stebėti dabarties vergijos baimumu, pavyzdžio neturinčiu žiaurumu ir taip nepaprastai ištobulinta komunistinės vergijos sistema, kuri, rodos, turėtu užslopinti paskutinį laisvojo žmogaus alsavimą, paversti visišku vergu ne tik fiziniu, bet ir dvasiniu atžvilgiu. Tačiau dar labiau ateities istorikai stebins tai, kad tauta po šios baišios vergijos jungu ne tik nesuklupo, bet sugebėjo vesti tokią nepaprastai sunkią ir didžią kovą. Ir klaus anas istorikas: iš kur sėmési sau išvermės ir jėgos dešimtys tūkstančių partizanų, kurie geriau pasirinko mirtį negu baišią priešo vergiją, iš kur sėmési sau jėgų pavergtieji, kurie geriau pasirinko kankinio vainiką negu išdavystę? Ir, ieškodamas atsakymo į tuos klausimus, jis su tyla

Sukaktys

Vasario 8 d. sukako 85 metai, kai Dumblūnėlių kaime gimė Žuvinto rezervato prižiūrėtojas, gamtininkas ornitologas Teofilis ZUBAVIČIUS. Mokėsi Daujėnų pradinėje mokykloje, nuo 1937 m. dirbo Žuvinto rezervate, 1979 m. išejęs į pensiją, čia gyveno. 1987 m. persikelė į Panevėžį, kur ir mirė 1993 m. lapkričio 12 d. Parašė knygą "Žuvintas ir jo gyventojai" (1978), kitas knygas su bendraautoriais.

pagarba turės nulenkti savo galvą prieš mūsų tautos nepaprastą dvasinę didybę.

Tie, kurie laisva valia atiduodamo gyvybę už idėją, tie, kurie geriau sutikdavo iškentėti kankinio mirtį, kad nereikėtų padaryti išdavystės, tie visada bus laikomi didvyriais. Šiandien kiekvienam Lietuvos valsčiui rasime šimtus tokų pavyzdžių. Kiekvienas valsčius turi mažiausiai kelias dešimtis partizanų, kurie neteko gyvybės tesėdami pasiryžimą geriau žūti, bet neišduoti laisvės kovos idėjos. Kickvienam valsčiui rasime daugybę pavyzdžių, kur tardomieji sutiko geriau iškentėti kankinių mirtį ir pasmerkimą, bet neišdavė savuoj. O kiek žmonių išdriso ir išdrysta šioj baišio kovo rizikuoti ne tik savimi, bet ir savo artimaisiais. Didvyriškumo pasireiškimas mūsų tautojų šiuo metu yra masinis. Todėl ateities istorijoje šis mūsų tautos gyvenimo tarpas bus vadinas herojiskuoju ar didvyriškuoju laiku. O salis, tiek didvyrių pagimdžiusi, dar kartą bus pavadinta didvyrių žeme.

Kaip visada lemiamais gyvenimo momentais, taip ir balsiame šiu dienų bandyme kickvienas atskiras žmogus pasirodo, kas jis iš tikrujų yra. Šiu laiku aškiu kaip niekad sužvilga atskirų žmonių kilnumas ir dvasinė didybė. Tačiau šalia to geriau kaip niekad turi progos pasircikšti ir atskiru žmonių niekybė bei dvasios žemumas. Paskutiniai reiškiniai, be abejo, meta šešelį ir ant mūsų tautos šiuo herojiskuoju jos gyvenimo momentu. Bet reikia atminti tai, kad tam tikrą žemąja prigimties pusę turi kiekviena tauta ir net kiekvienas atskiras žmogus. Tačiau ir anos tamsiosios dėmės negali užtemdyti to, kas yra iš tikrujų šviesus ir didinga. Tie šešeliai greičiau tik paryškina ir suteikia dar didesnę vertę viskam, kas sioj sunkioj tautos kovo sužvilgo tikrojo heroizmo šviesa.

Ar aktyvus pasipriešinimas pavergejui sumažino, ar padidino mūsų tautos nuostolius? Vienu atžvilgiu, be abejo, padidino, nes tai parcialevo auga aukų. Tačiau kitu atžvilgiu, be abejo, sumažino, nes priešas, pajutes, kokią reakciją sukelia tautos smaugimas, buvo priverstas skaitytis bei susiaurinti ir sulėtinti savo planus, kuriuos jis buvo paruošęs tautos naikinimui. Labai galimas dalykas, kad nesipriešinimas pavergejui mūsų tautai būtų buvęs mažiau nuostolingas negu priešinimasis. Bet ar tauta galėjo nesipriešinti ir kodel ji priešinos? Greičiausiai todėl, kad jai pasirodė per daug žemų ir negarbinga nusilenkti paniekai, barbarybei, tapți bjauriausiu dvasios išsigimelį mindžiojama verge. Vadinas, tauta pakilo į kova gindama savo žmogiškajį vertingumą, gindama tai, kas visiems laisviems ir doriems žmonėms yra brangu. Tuo ji pasirodė kaip kilnus ir vertingas žmonijos bei tautos bendruomenės narys. Tuo ji jneč savo indėli į bendrają žmonijos kovą dėl laisvės ir žmogiškumo idėjų. Todėl suprantama, kodėl šiuo metu, kol laisvės priešams dar nera paskelbtą galutinę kovą, pasaulis su pagarba ir palankumu sužiuro į mūsų mažąją šalį.

Prie rymančio Rūpintojėlio, 1952 06, Nr. 4. Iš M. Katiliškio bibliotekos archyvo.

Vasario 12 d. sukako 75 metai, kai Joniškelyje gimė rašytojas Vytautas MISEVIČIUS. 1944 m. baigė Šiaulių gimnaziją, mokėsi žurnalistų kursuose Maskvoje. Dirbo įvairių periodinių leidinių redakcijose, rašė knygas. Pirmoji knyga "Ryškios pėdos" (1959). Nemažą kūrybos dalį sudaro knygos vaikams: "Čiūnka", (1968), "Danukas Dunduliukas" (1972), "Juodojo džentelmeno galas" (1981), "Karaliūnas Gargaliūnas" (1987) ir kt.

EGZILĖS SUGRIŽIMAI

Tauta veda nepaliaujamą kovą už pačią save. Ir štai poetas yra šaukiamas būti šios kovos vėliavininku. Jis yra šaukiamas žengti šios kovos priekyje, rodyti tautai kelią, ją supurti savo giesme. Poetas tautos akivaizdoje yra ne svajotojas, bet karys.

/ Iš A. Maceinos laiško Bernardui Brazdžioniui / 1952 m. spalio 20 d. "Aidai"

*Tavęs, lietuvi, ieškau ateityje,
Ir giminantį gyvenimui regiu,
Kaip želmenys kad po žiemos atgyja,
Ir keliai laukai be usnių, be dagių!*

Šiuose posmuose ypač brangū tai, kad šviesios ateities vizija iškyla "be keršto", "neapykantos", "be melo", "be klastos". Vis dažniau išgirstame poetą - pranašą, šaukiantį lietuviams, "vienos motinos sūnumus". Ar ne iš čia ir poeto požiūris apie ypatingą lietuvišką giminystę, netgi sugrįžus Tėvynėn po 50 metų.

- Atrodo, kad mes visi giminės. Atrodo, kad mes visi vieną mokyklą lankém, vienam suole sédėjom. Tik kai kurie - iš už Pyvesos ..., - betarpiskai išsitarė poetas, 1992 - uju vasarą viešėdamas Pasvalyje.

Ši aukštaitiško nuoširdumo ir pranaštės - kalbėjimas tautos vardu:

*Visi lietuvių - mano sielos sūnūs,
Kalbu aš amžių ir dangaus vardu.*

Kiek gilios prasmės šiose eilutėse! Jose - tikro lietuvių - žmogaus ir poeto atsakomybė kalbėti tautos vardu, įkvėpti jai patriotizmo dvasios.

Ir dabar, kai Viešpats išklausė poeto maldu išvysti "gimtos sodybos svirtį ir suvilgtį lūpas šulinio lašu", kai bemaž kas vasarą Bernardas Brazdžionis, it gaivus vėjas apskrieja giminosis Lietuvos kampelius, dar aktualiau tebeskamba jo raginimas kelti tautų kilniems ateities idealams :

*Aš Nemuno tėvynėje radau
po vakarykštės;*

Sukumpęs rytas, tartum pranašo

lazda, minias per lygų lauką veda,

Kad po nakties, kad po audros,

kad po vaiduoklių rykštės

Tauta, dangaus pasilgusi,

išaugtų vėl į šimtametį medži.

Vasario antroji. Grabnyčios. Poeto Bernardo Brazdžionio gimtadienis. Ir vasario šešioliktoji - visai lietuvių tautai okupacijos metu užėjo naciai, Bernardas reikšminga data. Ir šios abi šventės, Brazdžionis čia, Lietuvoje, paraše eileraštį žymėtos švelnia žvakės liepsnele ir "Šaukui aš tautą".

toks noras - būti kilniausiu tautos idealu reiškėjui. 1941 - aisiais, kai po pirmųjų okupacijos metu užėjo naciai, Bernardas

reikšminga data. Ir šios abi šventės, Brazdžionis čia, Lietuvoje, paraše eileraštį žymėtos švelnia žvakės liepsnele ir "Šaukui aš tautą".

trispalve, išterpusios į patį Rašiau per naktį, verkdamas, -

maištingiausią žemės mėnesį, taip viena pasakojo poetas. - Antrą kartą

su kita susisieja, taip šildo mūsų verkdamas rašiau 1991 - aisiais sausį, per sužvarbusias širdis! Juk per vasario žudynes Vilniuje,

pūgas ir vėtras - kaip ir per Netgi pačią juodžiausią valandą, per Nepriklausomybės kovas - išliko tik patys skaudžius išgyvenimus, per vienatvęs stipriausieji, patys atkakliausieji. Kaip vakaro nevilti, iš poeto lūpų išsprūsta ir

medžiai, taip ir žmonės. Iš taurios ažuolų vilties šauksmas. Kyjetimas "lietuvių burtis prie lietuvių "pakilti" rytmečiui

Argi ne simbolika, kad nuo gyventi ir žydėti! Ir tas tyloje ištartas

gyvenimo audrų ir darganų sužarbare poeto žodis įgauna magiškają kūnai užuovėjos ieškodavo ažuolų apibendrintą, visanugalinią jégą - jis paunksmejė. Ir tik joje pasijusdavo Apvaizdos dėka tampa "protévių saugūs. O j šviesos ir tiesos pasiilgusias dvasia".

sielas, dvasios ugnies, Tėvynės meilės, - Jūs, poete, buvote pranašas, iliedavo Maironio ir Brazdžionio eilės.

eilerastyje "Bégimas iš tėvynės" (1940 m.) teigdamas "žus visam pasaulyje

žymėtoje komūna". Ar jūs tai nujautėte? - klausė B. Brazdžionis viena skaitytoja susitikime P. Vileišio vidurinėje mokykloje. -

Taip jaučiau, taip rašesi, taip parašiau, - atsakė Bernardas Brazdžionis.

- Aš buvau kažkokios rankos pieštukas. Manau, kad man padėjo Sventas Raštas, Viltis ir Tikėjimas.

Ne kiekvienam - tik išrinktajam - duota tokia lemės: būti tautos pranašu.

Ir ši, naujo tipo pranaštė, artina Brazdžionį prie romantiškosios, maiironiškos lyrikos. Poeto posmuose tūkstančius patriotų... Mano, - kaip ir idealizuojama Lietuva, lietuvis, jo ateitis, kiekvieno rašytojo, - yra toks uždavinys, Poetas vėl prabyla tarsi aiškaregys :

TÉVIŠKÉ**Vladas Braziūnas**

Atsivérimas - širdžiai ir šiaurei

didžiausiais mokytojais galiu vadint ne tik tuometinių Pasvalio aštuonmetės ar vidurinės mokytojus, bet ir tėvą batisuvį, dėdė stalių, senelį, ypač babutę... Pas juos, gimęs Pasvaly, augau mažas, paskiau ten irgi daug laiko leisdavau: kiek čia iki to Dagiliškio... Artimi, sueinami Talačkoniu kaimynai, didžiule giminė (babutės gimtas lizdas - Dirvonai), išibarsčiusi beveik nuo pat Pasvalio iki Moliūnų. Tie visi žmonės, nuosekliai kyla paviršiui, kas sąmonėje buvo ir liko - giliausia. Glūdumų glūdumos. Pirmapradis Pasvalys. Aišku, ta sąmonė išjudino ir didysis pasvaliečių kultūros proveržis prieš 1997 - uosis, kai imta smarkiai rengtis miesto 500-mečiui. Kai teko ilgam palinkti ir prie Mes esam šiaurės krašto almanacho knygų marginio, ir prie Pasvalio miesto bei parapijos istorijos faktų faktelių Užaugau Pasvaly knygai. Teko dažniau ir prasmingiau pasibut Pasvaly, Krikliniuos... Kalbėtis, klausytis, susirašinėt. Gal ir todėl į paskutinę mano poezijos knygą Užkalnėti Pasvalio dvasia bus plūstelėjus dar smarkiai ir įsakmiai nei į ankstesnes tokias knygas. O dabar jau galiu ir prisipažint, kad, be kita ko, Regnum ketina (gal dar šiemet? - duokdie...) išleisti naują mano eileračių rinkinį; jo eileračiai - vos ne vien mano Pasvalio, mano šiaurės klodų atovartos. Su Pasvaliu - keliu ir gulu.

Ménraščio pavadinimas siūlo kalbėjimo būdą - atsivérimą, pasipasakojimą. Paprastą ir patikimą Regis, ką tik dariau, stengiausiai taip ir daryt.

Is kur ta pačiam sunki viso gyvenimo nuostata? "Mano tėvas buvo siuvėjas. Jis vertino ir suprato tik tokį darbą, kuris padarytas gerai ir iki galo. Kitaip nesiūmdavo, kitaip neįsivaizdavo savo darbo", - yra kalbėjęs Grigorijus Kanovičius, dažnai vis pabrėžiantis, kad didžiausias jo, rašytojo, valandėlė. Bet, kad turėtum ką atvert, ką autoritetas yra tėvas siuvėjas. Tėvai kalvų tikruoju savo poezijos mokytoju pasikrovė. Kaip koks akumulatorius. vadino ir Jonas Aistis. Taip ir aš - savo Rašytojo talentas iš esmės yra gyvenimo

talentas, daugiausia - mažystės, jaunystės dienom suimtas iš artimiausių žmonių, artimiausios aplinkumas: namų, kaimo, gatvės (man - Pumpėnų), kiemo (man - Ubagyno kiemo). Tų žmonių ir tos aplinkumas nejučia, be kokių didelių pedagogikų, o daugiausia pavyzdžiu ugdytas ir puoseletas. Taigi visai nepatetiškai, o nuoširdžiai atsiverdamas galiu sakyti, kad manęs ir tėra tiek, kiek manyra - mano krašto, mano Pasvalio, mano mylimiausių žmonių. Visa kita, visi išmoktiniai dalykai, - amatas. Būtin būtiniausias, neapsleinamas, bet vis dėltą - amatas.

Ši rugpjūtį bus trisdešimt metų, kai iš Pasvalio atvažiavau Vilniui, i stojamuosius... Laikui bėgant, vis nuosekliai kyla paviršiui, kas sąmonėje buvo ir liko - giliausia. Glūdumų glūdumos. Pirmapradis Pasvalys. Aišku, ta sąmonė išjudino ir didysis pasvaliečių kultūros proveržis prieš 1997 - uosis, kai imta smarkiai rengtis miesto 500-mečiui. Kai teko ilgam palinkti ir prie Mes esam šiaurės krašto almanacho knygų marginio, ir prie Pasvalio miesto bei parapijos istorijos faktų faktelių Užaugau Pasvaly knygai. Teko dažniau ir prasmingiau pasibut Pasvaly, Krikliniuos... Kalbėtis, klausytis, susirašinėt. Gal ir todėl į paskutinę mano poezijos knygą Užkalnėti Pasvalio dvasia bus plūstelėjus dar smarkiai ir įsakmiai nei į ankstesnes tokias knygas. O dabar jau galiu ir prisipažint, kad, be kita ko, Regnum ketina (gal dar šiemet? - duokdie...) išleisti naują mano eileračių rinkinį; jo eileračiai - vos ne vien mano Pasvalio, mano šiaurės klodų atovartos. Su Pasvaliu - keliu ir gulu.

Užt atikrai nudžiugau, kai sužinojau mielą gražią naujinę - mano Pasvalys nuo šiol turės ir kultūros, knygos, gyvos minties ménraštį. Oi sekėmės.

Albina Saladūnaitė

užaugai...

O dabar užrašysiu Jums ir sau Jurgio Baltrušaičio laiško nuotrupą:

"[...] kuo labiau giliuosi į gyvenimą, tuo labiau jaučiu didžių mažų dalykų svorį. Dar prieš metus sudėtingiausia man atrodė Bethoveno simfonija, o štai dabar sutrikdo žvirblio čirškimas. Prasidėda didysis beribės nuostabos laikas. Vienintelis ir paskutinis priesakas: Stebėtis, nes pasauliye viskas nuostabu, o labiausiai - laukų ramunėlę..."

Pasilikit visi, téviškėse gyvenantieji, su šita šviesiausiaja Nuostaba... ir išsidžia tvirtybe kas ryta išeinant į dieną savo gimtujų namu kiemo takeliu...

... ką dabar bandau užrašyti, tai nėra tai, kas iš visos esybės sopa, šviečia, kvepia, veriasi, gieda, žydi... galvojant apie téviškė... Kaip čia išsakysi visą savo gyvenimą, nes jis visas eina per ten, per Stumbriški; jo medžius, paukščius, laukus, akmenis, visus takelius, o dabar jau ir per kapines. Ir visai nesvarbu kitas matytas pasaulis... Vis tiek Pušaloto bažnytėlė man - pati gražiausia pasaulio Katedra.

Geriau jau dabar išstėlēti téviškei skirtą kasdienį maldą ir jums visiems išdrįsti prisipažinti - negera žmogui gyventi ne ten, kur gimei ir

Vido Dulkės nuotr.

Bevertant šią bylą, atidžiai peržvelgiant atskirus dokumentus, prisiminimų lapus, dar ir dar kartą skaitant laiškus, neįučių atciai mintis, jog su kiekvienu laišku, su kiekvienu siuntiniu ne tiktais praturtinama mūsų bičiulystė, bet, svarbiausia - sugrižtama téviškė.

Prasmingiausias grįžmas į téviškė - jos atminimas. Su kokiui gyvu regėjimu parašyti dr. S. A. Bačkio prisiminimai "Pantakonių kaimas ir mano vaikystės metai", grąžinantys į tą senojo XX a. pirmosios pusės sodžiaus prieiglobstį: "Kaimas iškūrės gražioje victoje, Miūsos kairiajame krante, prie pat upės pakrantės". Plačiai atveriami gimtosios sodybos vartai, kur sode buvo du dideli graziai beržai, kurių sula gerdavome, o pavasarį - vasarą gandrai turėjo savo lizdą."

Ryškus šeimos - motinos, brolių, sesers atminimas. Gimtieji namai buvo ir mokslo pradžia: "būdamas mažas, pramokau skaityti brolių padedamas"... Toliau vaikystės kelias veda į didesniuosius mokslius: "1914 m. rudeni lankiau pradžios mokyklą Joniškelyje, kur išmokau rusiškai skaityti, bet kalbos rusų neišmokau... 1918 m. rudeniop, atsidarius Linkuvos progimnazijai, buvau nuvežtas Linkuvon, kur, išlaikęs egzaminus į antrą klasę, išbuvau iki 1919 metų galio".

I vaikystės dienų pergyvenimus išterpia ir istorijos laikas: pirmasis pasaulinis karas - Gustonių dvare esantiems rusų belaisviams nešamas maištas: "nežinau kokiu būdu aš būdavau įpareigotas jiems - belaisviams nešti maisto", nepriklausomybės

Š BIBLIOTEKOS ARCHYVU**Vitalija Kazillionytė**

GRĮŽIMAI TÉVIŠKĖN

Vasaris - mūsų garbiojo diplomato dr. Stasio Antano Bačkio gimimo mėnuo. Sveikindami jį su 93 -uoju ḡimtadieniu norėtume pirmą kartą viešai atverti jo archyvą, saugomą M. Katiliškio biblioteke. Pavartykime kartu didžiąjį diplomato gyvenimo bylą.

S. A. Bačkis, 1931 m.

Nelengva buvo išdristi prakalbinti mūsų krašto žmogų, Lietuvos diplomatijos didžiūnų, dr. Stasių Antaną Bačkį. Tokią mintį puoselejome nuo 1993 m. pavasario, kada jis su žmona gržo visam laikui į Lietuvą. Tik 1996 -aisiais, prieš 90 - aji diplomato gimtadienį išdrįsmei parašyti pirmąjį laišką, tapusį mūsų gražios bičiulystės pradžia.

Dabar dr. S. A. Bačkio archyvas pats turtingiausias - apie 200 dokumentų: laiškai, prisiminimai, informacijos apie diplomatinių darbo pradžią Užsienio reikalų ministerijoje 1930 - 1938 metais, moksliniai darbai, studijinių straipsniai, publikacijos prieškario Lietuvos, išeivijos, užsienio spaudoje, informacijos apie J. Lukšą, J. Būtėną, apie A. Aušros ir J. Brazaičio veiklą, fotografijos. Chronologinės archyve sukauptu dokumentų ribos - diplomato gyvenimo kelias nuo vaikystės, gimtų Pantakonių iki šių dienų. Tad visą šį dovanotą neįkainojamas vertės turtą prasminga būtų pavadinti dr. S. A. Bačkio gyvenimo byla.

Bevertant šią bylą, atidžiai peržvelgiant atskirus dokumentus, prisiminimų lapus, dar ir dar kartą skaitant laiškus, neįučių atciai mintis, jog su kiekvienu laišku, su kiekvienu siuntiniu ne tiktais praturtinama mūsų bičiulystė, bet, svarbiausia - sugrižtama téviškė.

Prasmingiausias grįžmas į téviškė - jos atminimas. Su kokiui gyvu regėjimu parašyti dr. S. A. Bačkio prisiminimai "Pantakonių kaimas ir mano vaikystės metai", grąžinantys į tą senojo XX a. pirmosios pusės sodžiaus prieiglobstį: "Kaimas iškūrės gražioje victoje, Miūsos kairiajame krante, prie pat upės pakrantės". Plačiai atveriami gimtosios sodybos vartai, kur sode buvo du dideli graziai beržai, kurių sula gerdavome, o pavasarį - vasarą gandrai turėjo savo lizdą."

Ryškus šeimos - motinos, brolių, sesers atminimas. Gimtieji namai buvo ir mokslo pradžia: "būdamas mažas, pramokau skaityti brolių padedamas"... Toliau vaikystės kelias veda į didesniuosius mokslius: "1914 m. rudeni lankiau pradžios mokyklą Joniškelyje, kur išmokau rusiškai skaityti, bet kalbos rusų neišmokau... 1918 m. rudeniop, atcidarius Linkuvos progimnazijai, buvau nuvežtas Linkuvon, kur, išlaikęs egzaminus į antrą klasę, išbuvau iki 1919 metų galio".

I vaikystės dienų pergyvenimus išterpia ir istorijos laikas: pirmasis pasaulinis karas - Gustonių dvare esantiems rusų belaisviams nešamas maištas: "nežinau kokiu būdu aš būdavau įpareigotas jiems - belaisviams nešti maisto", nepriklausomybės

kovos Joniškėlio krašte: "prisimenu, kad vyriausias brolis Povilas ir brolis Juozas kovojo Joniškėlio apylinkėse prieš bolševikus".

Nepamiršta išliko gimtoji tarmė: "Pantakonių kaimas mano atsiminimas buvo vadinas Pontakoniai. Matyt, Petras Būtėnas, kalbininkas, jis pavadino Pantakoniai", vietoj "o "pakeisdamas "a", nes mes visuomet sakydavom "žosis", "onte ..."

Nuo giūtų namų mintimis niekur nenutolta - téviškės išrežusi atmintin taip giliai ir stipriai, tarsi prie jos vartų, pro kuriuos išvingavo gyvenimas, į Panevėžį, Kauna, Paryžių, Vašingtoną, Vilnių ir dabar tebebūt stovima.

Jauystės dienų vaizdas atskleidžia prisiminimuo apie Panevėžio gimnazijos mokytojus. Net stebima, kokia didelė meilė išsaugota buvusiems mokytojams: "kiek prisimenu prof. J. Yčą, G. Petkevičaitę - Bitę, M. Grigoni, J. Lindę - Dobilą, tai mano išpūdžiai apie juos buvo visuomet malonūs". Silti atminimo žodžiai skirti klasės draugui istorikui Paului Šležui, pusbroliui kalbininkui Petru Būtėnui; su skauduliu prisimename brolis Juozas, Lietuvos kariuomenės karininkas, 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Sibirą, po metų miręs Sajanoje, Krasnojarsko krašte.

Tolesnis diplomato gyvenimo kelias, būtent, diplomatiniu darbu pradžia Užsienio reikalų ministerijoje 1930 - 1938 metais, išryškėja jo atsiuštose ranka raštytoje informacijose. Pirmosios pareigos ministerijoje - Politinio departamento sekretorius. "Mano darbas nuo 1930. XI. 1 iki 1934.IX.15 d. buvo kanceliarinio pobūdžio , daugiausia turėjau versti į prancūzų kalbą išvairiais klausimais informacinius raštus, kuriuos pateikdavo ministerijos informacijos skyriaus vedėja - referentė M. Avietėnaitė". Su kitais bendradarbiais jam teko versti į prancūzų kalbos svarbius dokumentus, taisytu spausdinamų sutarčių rinkinių korektūras.

"1934.IX.15 buvau paskirtas Užsienio reikalų ministerijos asmenis sekretoriumi, pareigas ėjau iki 1936.VII.31, kada buvau paskirtas Lietuvos pasiuntinybės Paryžiuje pirmuoju sekretoriumi Salia tiesioginio darbo buvau ištrauktas į Lietuvos delegaciją sudėti". Nuo šio laiko prasidėta tikrasis dr. S. A. Bačkio darbas diplomatinių tarnyboje, tapęs pasiruošimu sunkiemis ateities išbandymams.

Visas dr. S. A. Bačkio gyvenimas pašventas diplomatinei misijai, kurios pagrindinis tikslas - išlaikyti gyvą Lietuvos prievertinio inkorporavimo į Sovietų Sąjungą nepripažinimą. Todėl labai branginame jo dovanotą darbą "Lietuvos Diplomatinių Tarnybų 1940.06.15 d. - 1990.03.11 d." su išrašu: "skiriu Marius Katiliškio viešosios bibliotekos disposicijai ir nuosavybei". Tai mums yra vienintelis šaltinis, kuriame išsamiai nušiečiamas tragiskiausias, dar mažai žinomas Lietuvos valstybės istorijos laikotarpis - jos diplomatinių tarnybų veikla sovietų okupacijos metais. Kartu šis darbas yra ir autentiškos žinių apie paties dr. S. A. Bačkio diplomatinių veiklos kelią, ženklinančius tokius pareigus: 1939 - 1953 - Lietuvos pasiuntinybės Paryžiuje patarėjas, Lietuvos astovas, 1953 m. suteikiamas igaliotojo ministro rangas, 1960 - 1979 m. Lietuvos pasiuntinybės Vašingtone patarėjas, 1976 - 1987 m. - Lietuvos Charge d'Affaires (reikalų patiketinis), nuo 1983 m. Lietuvos diplomatijos šefas, 1983 - 1991 m. Lietuvos diplomatijos šefas. 16 - oje priedų, esančių minėto darbo pabaigoje, pateikta labai vertinga dokumentinė medžiaga.

"Kada kalbama apie Lietuvos valstybės de jure egzistenciją, valstybės tėstimumą - reikia visuomet žiūrėti Lietuvos interesų, kurie visiems neleidžia savo tarpe turėti nesusipratimą, konfliktą" - giliai prasmingi dr. S. A. Bačkio žodžiai nusako diplomatinių tarnybų veiklos okupacijos metais esmę.

Téviškės žmonėms diplomatatas dovanoto 1952 m. Paryžiuje išleistą savo knygą "Peuples Opprimés. La tragedie des Etats Baltes" ("Paveržtose tautos. Baltijos šalių tragedija"), rašytą suvaržytos diplomatinių veiklos laikotarpiu, kada nebuvu galima oficialiai skelbti pavardės, todėl knyga pažymėta ženklu xxx. Šis jau retenybė tapęs leidinys tuomet išliudė laisviesiems vakarams Pabaltijo šalių okupaciją.

(Tėsinys kitame numeryje)

NŪDIENOS KŪRYBA**Susitarimas A**

Labai tolimoje senovėje, kurią, lyg migloj, liūdnai retai kas regi, jie išsiskyrė.

Civilizacijai dar klestint. Išsiskyrė – stiprus, pasitikintys, tačiau supratę, kad būtina ieškoti nuolankumo smiltelių – kaip pačių brangiausią. Ieškoti visur, kantriai, ištikimai.

Ir susitarė susitikti, kai smiltelių jau turės. O turės – tik kai visa bus atidavę Bežodei Karalystei. Visų bus pripažintas Tylusis Sostas. Kai nieks nebebijos gilių vandenų, tyrujų veidrodžių.

Tačiau tai jų šalies vis vien neišgelbės. Gal tik padės ją atkurti: vėliau, kitą, truputį panašią į buvusią...

Išsiskyrė linksmi, su juokais. Nenumanydami, kad jų kelias bus toks ilgas, klaidus, išsiraizges. Gal gailisi? Ne. Pavargo? Vos vos.

Sausio pabaigoje Kriklinių pagrindinės mokyklos mokytoja Margarita Lužytė šventė gražią sukaktį. Gimusi Saločiuose, baigusi ŠPI, nuo 1978 m. gyvena Pasvalyje, nuo 1986 m. dirba Krikliniuose. Savo kūrybą spausdina "Darbe", "Panėvėžio rite", almanache "Krintantis lapas", rinkinyje "Geriausia Lietuvos fantastika", žurn. "Žmogus", "Naujoji romuva". Turėtų pasirodyti knygelė "Karaliaivimai". Sveikindami gerbiamąjį Margaritą gimtadienio proga, pirmajame savo laikraštėlio numeryje spausdiname dalelę jos kūrybos.

Kai jiedu susitiks – sutrupės netikri pasauliai. Visi. Visur. Visuose.

Patalą – iš nuovargio (nusivylimu) krentančiam žmogui.

Ji nubrėžė

Deivė nubrėžė:
išgirs jis vos girdimą beldimą. Ar ne.

...
išeis ji

i žliaukiantį lietu – kad kažkas jos pasiklaustų kelio. Ar ne. ...

ar suprasi kada: lietus sujungia. ...
ar suvoksi : ir ateit reikia išmokti.

...
ar turesi kantrybės išlaukti, kol nuskairdės aprasojoči langas : ką pamatysi – neimk ...

ar kas nors padovanos man varveklį.

...
Deivė pakvietė išskrendančios gervės

Nakties deivės Paukštė sunesė patalą: iš šviesos samanelių, nematomų siulų, sudužusio žibinto svajoniu, iš įmerkiančių žvilgsnių, neleidžiamo liciaus į stiklą, iš užburų varlių raudos, švelnios vaiduoklio mišlės, iš nutolimų, užklydimų, paskendimų.

Krito obelies žiedas. Prieš pat žemę – išsiskleidė parašiutas. Vėjas pūstelėjo ir nunešė į šalį.

Cha. Būta – drugelio.

Susēmiau rožę. Susēmiau visus "nebegaliu". Susēmiau užmiršta tylą.

Praplaukė ungurys. Uždengė dumbliai. Pakvietė sparnas.
Nenuvyk. Nesudrumsk.
Dékui.

Trise

*

Būti sniegu ir ištirpti speige.
Būti rūku ir virsti ledine žvaigžde.
... linija... nutrinama tik Sniego Karalienės dėlnu.

Burtininkė pasakė: "Jei eisi ieškoti to raketlio – mirsi. Jei ncisi – irgi mirsi. Pasirink".

Nebijok, pūkai visad augs pūkinėse rankose.

**Pasvalys
1910 metais**

(Nuotrauka
iš Bibliotekos
archyvo)

Staunietiški atsivėrimai

Leidžia M. Katiliškio
viešoji biblioteka

Adresas
Vytauto Didžiojo a.6/1,
5250 Pasvalys
Tel. 51319, 51352

Spausdino UAB Panėvėžio
spaustuvė
Beržų g. 52, 5319 Panėvėžys.
Apimtis - A 4. Užsak. Nr. 376.